

רזא דאחד

שיחות ודרשות

מודנו הגה"ח ד' דניאל חיים אלתר שליט"א
שנאמדו בבית המדרש 'ארי שבחבורה' ירושלים

שיחות ש"ק פרשת אחרי-קדושים תשפ"ה
ליל ש"ק + רעוא דרעוין

שיחות ש"ק פרשת אמור תשפ"ג
רעוא דרעוין

- מרשימות השומעים -

©

כל הזכויות שמורות
למכון 'אור חדש' ירושלים
shiurey.r.d@gmail.com

לקבלת החוברות או גליונות 'ניצוץ אחד'
להערות, תרומות והנצחות,
ניתן לפנות בכתובת דוא"ל הנ"ל

תוכן העניינים

ליל ש"ק פרשת אחרי-קדושים תשפ"ה

ג. להתגבר על החומר ולהתקדש - לפי כוחו ויכולותיו.....

- פרשת אחרי - התעוררות לקדושת יום הכפורים • סוד השעיר לעזאזל - להשתיק המקטרגים • לימוד זכות על חטאי בני אדם • גהינום קדם לעולם ללימוד זכות לחוטאים ולפתוח פתח לתשובה • חטא הארץ - ללמד זכות על האדם • סוד ה'עזאזל' במשנת ה'אבן עזרא' • הוד שבהוד' - בהתגברות על היצר • להיות 'חסיד' לפי כוחותיך ודרגתך

רעוא דרעוין פרשת אחרי-קדושים תשפ"ה

ב. מאמר א' - בריאת העולם לעבודת גילוי האור האלוקי הנסתר.....

- מום שבך אל תאמר לחברך • 'ונתתי פני' - ההשגחה האלוקית בתוך מסך ההסתר • 'מקום פנוי' - בריאת העולם על ידי הסתר האור אלוקי • לנצח היצר בריבו • המשמעות הפנימית של 'ופנית אליכם' • האש שבאה מכח זביחת היצר

ט. מאמר ב' - מדרגה אחר מדרגה - סוד ההתעלות בימי הספירה.....

- אומנותו המתחכמת של היצר הרע • קידוש והתעלות בדרך 'היום ומחר' • מהיצר נלמד לקח נפלא לעבודת ה' • 'עומר' כנגד היצר - להכניעו בכלי מלחמתו • הכנה לקבלת התורה - טהרה יומית בספירת העומר

רעוא דרעוין פרשת אמור תשפ"ה

כ. כל יהודי הוא 'כהן' שעיקר עסקיו הם ענייני העולם הבא.....

- 'הכהנים' - 'בני אהרן' • קרחה 'משום תורה' • 'לְמַת' - לא-מת • מהות הכהן - עולם הבא • ועמך כולם כהנים • ענייני העולם הזה - ענייני מיתה • 'גדולים על הקטנים' • קרחה אסורה רק על ענייני מיתה • 'בר יוחאי נמשחת אשריך'

ליל ש"ק פרשת אחרי-קדושים תשפ"ה

להתגבר על החומר ולהתקדש - לפי כוחו ויכולותיו

גורלות גורל אחד לה' וגורל אחד לעזאזל' ובהמשך: 'השעיר אשר עלה עליו הגורל לעזאזל וגו' לשלח אתו לעזאזל המדברה'. פרשה זו של ה'שעיר לעזאזל' נדרשת יפה לעבודת ה', ולכל לראש הבה נברר פשר שמו הנדיר והבלתי רגיל 'עזאזל'. וחז"ל כבר דרשוהו וחקרוהו, כדאיתא בגמ' (יומא סז): 'תנו רבנן: עזאזל שיהא עז וקשה נ'אל' לשון קשה (יש"ס) וכו' עזאזל קשה שבהרים וכו', תנא דבי רבי ישמעאל: עזאזל שמכפר על מעשה עוזא ועזאל', וברש"י: 'מלאכי חבלה שירדו לארץ בימי נעמה אחות תובל קין, ועליהם נאמר: ויראו בני האלוקים את בנות האדם' כלומר, על העריות מכפר'. ולכאורה יש להקשות, וכי לא היו יכולים למצוא רמז אחר ללמדנו ששילוח השעיר מכפר על עוון עריות, וזולת מעשה בלתי מושג זה של מלאכי מרום שירדו לעולם הזה ונכשלו בחטא? מה הענין דווקא לקבוע שם זה, ומה ההוראה בזה למעשה?

סוד השעיר לעזאזל - להשתיק

המקטרגים

אלא יש לומר, פרשה זו סתומה היא. מצות 'השעיר המשתלח' היא אחת מאותן

פרשת אחרי - התעוררות לקדושת יום הכפורים

הרה"ק רבי אהרן מקארלין זצ"ל בספר 'בית אהרן' (נפשחן), מעיד על אביו הרה"ק רבי אשר מסמולין זצ"ל, כי בכל שנה כאשר היה קורא בתורה בפרשה זו - בה נקראת עבודת יום הכפורים: 'היו לו געגועים גדולים ליום הכיפורים כמעט עד כלות הנפש, והיה אומר משל: כשרוקחין מרקחת קודם נישואין בשביל הנישואין - טועמין מן המרקחת גם בשעה ההיא, וכך בשבת זו צריך להתעורר בהתעוררות קדושת יום הכיפורים'. ואכן, מה גדולה היא התעוררות הלב כשאנו שומעים את קריאת פסוקי הפרשה ובאזנינו מתנגנת הקריאה של יום הכיפורים בנעימה קדושה, ומזכירה לנו את היום הגדול והקדוש יום הכיפורים, תחילתה בפרשת עבודת הכהן הגדול ביום זה, אשר אנו קוראים אותה בעיצומו של היום המכפר, והמשכה בפרשת העריות הנקראת ביום הקדוש לעת המנחה.

ביום קדוש וגדול זה, כפרה גדולה ועיקרית היתה תלויה בשני השעירים, שנאמר בהם (ויקרא טז, ט): 'ונתן אהרן על שני השעירים

לימוד זכות על חטאי בני אדם

אולם ניתן להבין את דברי חז"ל גם בבחינה נוספת: מעשה עווא ועזאל מלמד זכות עצומה ונוראה על כל אחד מ ישראל. שהרי מהם למדנו בעין רואה ובאזן שומעת, כי אפילו מלאכים קדושים, אשר גופם מאש – כאשר ירדו לארץ, נכשלו ונפלו מאיגרא רמא לבירא עמיקתא. ואם כן, קל וחומר לבני אדם קרוצי חומר, אשר גופם עפר מן האדמה ונטיות לבם לרעה, כמו שנאמר כי יצר לב האדם רע מנעוריו, – שעלולים לחטוא. וכך איתא במדרש (פסיקתא רמתי פרשה נה) 'ומה עזא ועזאל שגופן אש כשירדו לארץ חטאו, אנו לא כל שכן'.

לפיכך, מצוות השעיר המשתלח לעזאל שבמדבר, הנקרא על שמם של אותם מלאכים – באה ללמד זכות על ישראל ביום הכיפורים. ולעורר רחמים על בני אדם, בשר ודם, קרוצי חומר, שעלולים ליפול ברשת היצר. וכמאמר חז"ל (מ"ק סה) אם בארזים נפלה השלהבת מה יעשו אזובי הקיר.

בדרך זו נהג אף הרה"ק רבי שלום רוזנפלד זצ"ל מקאמינקא, תלמידו של הרה"ק

ה'זרע קודש' מרופשיץ זצ"ל [נלב"ע י"א באייר תקפ"ז]. והלך גם הוא בדרך הקדושה – להסתיר דברי חכמתו בלבוש של לשון צחות ומילתא דבדיחותא. פעם אחת שאל אותו הרה"ק השר שלום מבע"זא זצ"ל מה יענה בעולם העליון כאשר יביאוהו למשפט על מעשיו. השיב הרה"ק מקאמינקא: כאשר ישאלני המלאך השאלה הראשונה 'נשאת ונתת באמונה?', אשיב אני בשאלה משלי 'עסקת בפריה ורביה?'. ומאחר שהוא מלאך

מצוות שאין להן ביאור בדרך הפשט. ועליהן מעוררים השטן ואומות העולם קושיות וטענות. וכפי שאמרו חז"ל (סג): 'ארץ גזירה, אין גזירה אלא חתוכה וכו', דבר אחר 'גזירה' שמא תאמר מעשה תוהו הוא 'נ'מה כפרה יש בשילוח זה, ומה יש ביד צוק זה להועיל' (נ"ט) תלמוד לומר: אני ה', אני ה' גזרתיו ואין לך רשות להרהר בהן. וכך שנינו שם עוד: 'דברים שהשטן משיב עליהן, ואלו הן: אכילת חזיר וכו' ושעיר המשתלח, ושמא תאמר מעשה תוהו הם, תלמוד לומר: 'אני ה'', אני ה' חקקתיו ואין לך רשות להרהר בהן'.

ברם, גילו לנו חכמי הדורות שיש בכך לימוד זכות נפלא ועצום על כלל ישראל. וכך כתבו בע"י התוספות בפירוש 'מושב זקנים' (פ"ט) כי 'עזאל' היה שר מכת המלאכים, והיה מקטרג ביום הכפורים על ישראל, ואמר לפני ה': למה אתה חס עליהם והם חוטאים תמיד לפניך ומכעיסים אותך, פלה אותם כולם יחד. אמר לו הבורא: אם היית ביניהם – היית עושה כמותם, אמר לו: יבחנו נא דברך ותן לי רשות ואדור עמהם.

מיד נתן לו הקב"ה רשות, והשליט בו יצר הרע, וחטא. ואמר הקב"ה: הואיל וחטא לא יעלה עוד לרקיע, אלא ישב לו במדבר עד סוף העולם, כדי להבעית בו את המקטרגים, וישתקו ויאמרו ראו מה עלתה לעזאל על קטיגורו. ומפני שיום כיפור הוא יום דין, לכן צוה ה' להזכיר מעשה עזאל באותו יום כדי להבהיל ולהשתיק כל המקטרגים. עד כאן דבריהם הנפלאים.

ה'איש' שמוליך את השעיר אל המדבר? הפסוק אומר (ויקרא טו, כה): 'ונתן אותם על ראש השעיר ושלח ביד איש עתי המדברה', וברש"י: 'המוכן לכך מיום אתמול', וכדאיתא בגמ' (יומא סו.) 'שיהא מזומן'. ולכאורה תמוה, מדוע מדגיש רש"י דוקא 'מיום אתמול', והרי הדעת נותנת שכבר ימים רבים היה עומד ומוכן לכך אותו אדם שנבחר לשלח את השעיר למדבר.

אך רמז נפלא טמון כאן, ויש לראותו על פי דברי חז"ל הידועים (פסחים נד, מדס לט): 'שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם, ואלו הן: תורה, ותשובה, וגן עדן, וגיהנום, וכסא הכבוד, ובית המקדש, ושמו של משיח וכו', גיהנום דכתיב (ישעיהו ל, ג) 'כי ערוך מאתמול' [קודם לעולם (רש"י)] תפתח, וכדאיתא בגמ' (עירובין יט.) דלכך נקרא הגיהנום בשם זה 'שכל המתפתח ביצרו נופל שם'.

אמרו בזה במדרש (מנחות סז שם ג'): 'ומנין שביום שני נבראת גיהנום, דכתיב: 'כי ערוך מאתמול תפתח' מן היום שיכול לומר אתמול ולא שלשום, ואימתי יכול אדם לומר אתמול, ביום השני, שיום אחד בשבת לפניו'. נמצא, שיש קשר פנימי בין 'איש עתי' לבין הגיהנום שנברא ביום שני, שכן שניהם נרמזים בביטוי 'מיום אתמול'. והכוונה – ללמדנו כי עוד בטרם הרים יולדו ותחולל ארץ ותבל, כבר הוכן גיהנם לעוברי עבירה. כי הקב"ה, קורא הדורות מראש, ברא מלכתחילה עולם וברואים שיהיו קרוצים מחומר ואשר הם עתידים לחטוא ביצרים.

ולצד בריאת הגיהנום, נבראה גם התשובה. והכל היה עבור ישראל, שעבורם

- ודאי יענה: 'אני מלאך, ואיני יכול לקיים זאת'. ואשיב לו תכף ומיד: 'גם אני – איני מלאך. אני בשר ודם. וכיצד תובעים ממני לנהוג כאילו אין בי יצר ותשוקה? !' (מונא בספרו אוהב שלום פ"י דף קמג).

דברים הללו מפורשים בדברי חז"ל עצמם. כמסופר בגמ' (קידושין פב.) על רב עמרם חסידא, שנתנסה בניסיון קשה מאוד. ולאחר שעמד בניסיון השביע את היצר הרע שיצא ממנו, ואכן יצא ממנו בצורת 'עמודא דנורא' – עמוד של אש, ואז פנה רב עמרם ואמר ליצרו: 'חזי דאת נורא ואנא בישרא, ואנא עדיפנא מינך', כלומר, ראה והתבונן בגדלות האדם המתגבר, שאתה אש ואני בשר ודם, ובכל זאת אני עדיף ממך, כי התגברתי.

הרי לנו אם כן טעם נפלא מדוע נשלח 'השעיר המשתלח' דווקא אל מקום הנקרא 'עזאזל', להזכיר את מעשה נפילתם של עוזא ועזאל, ולעורר ביום הזה לימוד זכות על ישראל. שהרי אם מלאכי עליון נפלו, קל וחומר בשר ודם, שאינו יכול לעמוד מול הניסיון בלי סיוע מלמעלה. וממילא נפתח פתח גדול לתשובה לכל אחד ואחד מישראל, יהיה מי שיהיה, ובאשר יחטא. כי אם מלאכים לא עמדו בניסיון – בוודאי שראוי לפתוח דלת למחילה, סליחה וכפרה לבני אדם, כל שכן ביום שנועד לכך מעיקרו – יום הכיפורים.

גהינום קדם לעולם ללימוד זכות לחוטאים ולפתוח פתח לתשובה

דברים אלו מאירים לנו נקודה נוספת בפרשת השעיר לעזאזל: מיהו

שהובא לעיל. הבה נלמד ביאור נפלא שאמר הרה"ק ה'ייתב לב' מסיגעט זצ"ל (נפטר 1970) בדרך נכון ונישא, על פי יסוד יקר של הרה"ק ה'אוהב ישראל' מאפמא זצ"ל (ריש פר' בראשית), בביאורו על חטא הארץ בבריאת העצים.

הרי הקב"ה ציווה את הארץ להוציא 'עץ פרי', כלומר שגם טעם העץ יהיה כטעם הפרי, אך הארץ חטאה ונתנה רק עץ עושה פרי - שטעמו אינו כטעם פרי, וכפי שמבואר במדרש.

חידוש בזה ה'אוהב ישראל' חידוש נפלא: באמת לא חטאה הארץ, אלא עשתה מסירות נפש נפלאה לשם שמים, וכמאמר חז"ל (מיר כג): 'גדולה עבירה לשמה'. הארץ ראתה שהאדם נברא ממנה, וכל הבריאה תלויה בו, ואם ישל, יפגום בשורשו העליון. על כן חששה, שמא כשיחטא יהיה הפגם בלתי ניתן לתיקון. על כן התחכמה האדמה לשנות ממצות ה', כדי שתישאר אפשרות לומר: כשם שהארץ ממנה נלקח האדם קלקלה, כך גם האדם שיצא ממנה קלקל. ותולין את הקלקלה במקולקל, יתלו את החטא בגוף, שהוא עפר מן האדמה החוטאת, ולא בנשמה הרוחנית שבאדם. כל כוונתה היתה ללמד זכות, להסיר מעל האדם את כל חומרת הדין, ולפתוח פתח לתשובה.

ומכיוון שמחשבתה היתה לשם שמים, לא נענשה מיד, כי גלוי וידוע לפני הקב"ה כי כוונתה טהורה. ורק לאחר שהאדם חטא - אז 'נפקדה' על חטאה, כדי להוציא לפועל את כוונתה הטובה, להראות כמה חטאה האדמה, ויהא בכך לימוד זכות ופתח

נברא העולם וכל אשר בו, כמו שדרשו על הפסוק 'בראשית ברא אלקים', בשביל ישראל שנקראו ראשית. ומה נאה על פי זה דיוק דברי רש"י: 'המוכן לכך מיום אתמול', רמז לגיהינום שנברא כבר ביום השני, המכונה בפסוק 'יום אתמול', ולפיכך, ה'איש עתי' מיום אתמול - בא גם הוא ללמד זכות על כך שבעצם בריאת האדם הוא עומד ועלול לחטוא מחמת תוקף יצרו הרע. וכבר הוכן לו גיהנם לעונש וזיכרון, יחד עם תשובה וגן עדן.

כך למדנו מתורתו המאירה של אא"י מרן ה'שפת אמת' זצ"ל (פר' ואלה תולדות), שצריך האדם לדעת שאפילו בשעה שהוא שרוי בדבקות ובדרגין עילאין - אל יִשְׁכַּח ממנו, 'שמצד עצמו מוכן הוא לכל חטא ועוון', ורק בעזרת ה' יתברך יכול הוא לעמוד מול הניסיון (סוכה נב).

על פי זה פירש ה'שפת אמת' את דברי המשנה: 'למען תזכור כו' כל ימי חיך', שאף בשעה שהאדם דבוק בה' אלוקים חיים, ואף לעתיד לבוא, בימות המשיח, עת אשר לא ימשול היצר הרע כלל - אף אז יזכור היטב, שלולי רחמי שמים היה נשאר משועבד ביציריו, וכל הצלתו היא רק בעזר אלוקי.

חטא הארץ - ללמד זכות על האדם

על פי כל האמור לעיל, נוכל להבין פלא נוסף בפרשת שעיר המשתלח, שנאמר בו (ויקרא טו, כג): 'ונשא השעיר עליו את כל עוונתם אל ארץ גזירה ושלח את השעיר במדבר'. חז"ל דרשו על כך כמה דרשות (יומא טו), וביניהן על עצם הלשון 'ארץ גזירה', כפי

הגזירה עוד מברית העולם, והתחכמותה נועדה מראש להמליץ טוב על האדם. ולכן שולחים אליה את השעיר, כדי לרמז שכל העוונות מונחים על מקום שכבר התחייב לפני אלפי שנים, ללמד זכות על האדם ולפתוח לפניו שערי רחמים.

לְאָרֶץ כל זה, ניתן למצוא טעם נוסף במה שקראה התורה מקום שילוח השעיר 'ארץ גזירה' דייקא וְהָיָה פֶּעַם יְחִידָה שְׁנוֹכְרָה תִּבְּחָה זֹאת בְּתוֹרָהּ, כי גם זה בא להורות אותו הדרך ואותה השיטה של לימוד זכות על חטאי האדם. על פי דברי חז"ל בגמ' (שבת קנ"ג): 'אמר רב כהנא מאי דכתיב 'כי הוא אמר ויהי זו אשה, הוא צוה ויעמוד אלו בנים, תנא אשה חמת מלא צואה וכו' והכל רצין אחריה'. וברש"י: 'אם לא על פי גזרת המלך לא היתה ראויה להתאוות לה, שהיא כחמת מלאה מיאוס, והכל רצים אחריה'. כלומר, יש כאן גזירת מלך - משורש בריאת העולם - שהאדם ימשך אחר הבלי התאוות, כדי להעמידו בניסיון. ולפיכך, מי שמרגיש את כובד היצר והתאוה, אל יפול לבו בקרבו ואל יחשוב שנחות דרגא הוא. כי לא כך הוא, זו גזירת מלך, שנועדה לזקק, לנסות, לברר ולהעמיד את האדם בפני בחירה חופשית. וכל מי שמתגבר - ולו במעט - הרי הוא מקיים את תכלית הבריאה.

עַל כן, ברוך משלם שכר טוב ליראיו, כי מלחמתו אינה מלחמה מדומה, אלא היא מהות החיים עצמם, ובניצחונה תלוי כל שכרו של אדם, ושם הוא זוכה לדבקות בקונו ולטוב נצחי.

לתשובה לאדם מן האדמה שגם הוא חטא עקב טבעו הרע.

עַל פי דרכו, הוסיף ה'אוהב ישראל' לבאר את הפסוק (ויקרא כו, מ"ג) 'וזכרתי את בריתי יעקב וגו' והארץ אזכור'. ולכאורה, מה זכות יש לעורר בהזכרת הארץ? בשלמא אבותינו הקדושים, אברהם יצחק ויעקב, יש בהזכרת שמותיהם הקדושים לעורר זכות ולגלגל חסד עבור יוצאי חלציהם, אבל הארץ מה זכות יש לה לעורר בהזכרתה. אולם לפי הביאור הנזכר הרי יש בהזכרת הארץ לימוד זכות גדולה עבור חטאי האדם, שהרי מן האדמה הארורה נברא האדם, ומטבעה הרע בא גם פחיתות החומר האנושי, ויש כאן לימוד זכות להקל בדינם של פושעי ישראל כפי שהתבאר.

בְּדֶרֶךְ זו פירש גם את הפסוק בפרשתן (ט"ו, כ"ג) 'וכי תבואו אל הארץ ונטעתם כַּץ עֵץ מֵאֲכָל', דכיון שהארץ קלקלה עצמה לטובת האדם, ולא נתנה עץ פרי אלא עץ עושה פרי, מוטל על האדם להשיב החטא ולהביאו לתיקונו השלם, לתקן את אשר עוותה וקלקלה הארץ, ולנטוע עץ מאכל שיהא כל העץ עצמו ראוי למאכל, הן עצו והן פריו. וזה: 'ונטעתם כַּץ עֵץ מֵאֲכָל' היינו שכל העץ יהא ראוי למאכל ולא הפרי לבד אלא יהא טעם עצו ופריו שוים.

עַל פי יסוד זה, ביאר ה'ייטב לב' כי זה הכוונה ששולחים את השעיר עם כל עוונות בני ישראל אל 'ארץ גזירה', כדי הכוונה היא לאותה ארץ שכבר נגזרה עליה

וכבר רמזו בספרים כי המשך דברי האבן עזרא: 'בהיותך בן שלשים ושלש תדענו', רומזים ליום השלושים ושלשה בספירת העומר, הוא 'יום ל"ג בעומר', יומא דהלילא רבא של התנא האלוקי רבי שמעון בר יוחאי, זכותו תגן עלינו ועל כל ישראל. יום זה - הוא ספירת 'הוד שבהוד', ובו יש לימוד זכות עצום על כלל ישראל. שהרי טענו המלאכים: 'תנה הודך על השמים', וביקשו שהתורה תינתן רק להם, מלאכים קדושים וטהורים. וגם בבריאת האדם קטרגו ואמרו תנה הודך על השמים, מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו.

אך כאשר ראו שגם המלאכים שנשלחו לעולם הזה נכשלו בעוון ונפלו מטה מטה, הודו מיד [שכן מידת 'הוד' הוא מלשון הודאה והסכמה כנודע], שדווקא לבני ישראל ראויה התורה, שהם בשר ודם ומתמודדים עם יצרם בכל עת, ובכל זאת מתקדשים ונלחמים. ולפיכך, מי שמתגבר הרי הוא בבחינת 'הוד שבהוד', זוכה לקרני הוד כמשה רבינו בעת קבלת התורה (ע' סנהדרין לא: ונשי" ד"ה לדיו ליה), ונמצא שהתורה ניתנה לישראל בצדק גמור ובדין, בזכות גבורה זו.

בימי בחרותי זכיתי להיות נוכח עת דודי מרן ה"ל ש"ס שמחה' זצ"ל למד בצוותא חדא עם כ"ק אדמו"ר ה'פני מנחם' זצ"ל, שיעור במדרש בפניא דמעלי שבתא, וכאשר ה'לב שמחה' ביקש למצוא את הדפים של פרשת קדושים במדרש, והפך בידי את דפי הספר אחת הנה ואחת הנה, נשטמו ממנו - איידי דזוטרי מירכסו מיניה, והפטיר בדרך צחות אגב חורפיה: 'קדושים' איז שווער צו

סוד ה'עזאזל' במשנת ה'אבן עזרא'

השתא דאתינן להכי, נפתח לנו צוהר יקר להבין דברי חכמים וחידותם, דברי פלא תמוהים שכתב רבינו 'אבן עזרא' בפרשתו (ויקרא טו, טז) בענין שעיר המשתלח לעזאזל. וזו לשונו: 'ואם יָכֹלֵת להבין הסוד שהוא אחר מלת עזאזל, תדע סודו וסוד שמו, כי יש לו חברים במקרא. ואני אגלה לך קצת הסוד ברמז, בהיותך בן שלשים ושלש תדענו'. וכבר נשכרו קולמוסים רבים מדורות עולם לנסות להבין חידותיו החתומות של האבן עזרא. [נע' בביאורו הנפלא של רבי ישעיה ב"ר מאיר, מראשוני מפרשי האבן עזרא].

אולם על פי דרכנו יתבאר הענין, על פי מה שגילה לנו הגה"ק ה'חתם סופר' זצ"ל, ש'הסוד שהוא אחר מלת עזאזל' כלומר האותיות שאחר אותיות 'עזאזל' הם: פ'ח'ב'ח'מ', והם עולים בגימטריא 'חמץ'. וזהו רמז ליצר הרע, כי 'חמץ' הוא היצר הרע, כידוע מדברי הוזהר הקדוש, וכפי לשון רבותינו (ברכות יז.) 'ומי מעכב שאור שבעיסה', וברש"י שם: 'יצר הרע שבלבנו המחמיצנו'.

יש להוסיף עוד רמז: 'חמץ' ר"ת: 'חמת מלא צואה' כלשון חז"ל בגמ', ובפרט יצרא דעריות המתגבר על האדם בכל כוחו, והן הן הדברים 'שנפשו של אדם מחמדתן ואונסתו עליהם לעשותם' (לשון רמב"ם האו"ח ח"ג פ"ג פ"ט ע"פ לשון חז"ל נמש' חגיגה יא.). ומכאן שעל האדם לבער את 'חמץ' מלבבו, ולהתרחק מכל פיתוי ונטיה רעה, ולרומם את נפשו בעבודת ה' בקדושה ובטהרה.

המין האנושי. ועליו אמרו 'נעשה אדם - נאמר בעבורך'.

וביתר חריפות מצאנו בגמ' (מסכת יו"ט) 'אמר רבא דילידא אימיה כרבי שמעון תליד', ואי לא - לא תליד'. ובענין זה יש לרמז בדבריו הסודיים של ה'אבן עזרא': 'בהיותך בן שלשים ושלש תדענו', רמז למה שכתבה התורה בנוגע ללידת זכר (ויקרא יב, ד): 'ושלשים יום ושלשת ימים תשב בדמי טהרה', ללמדנו, שכל זכר הנולד עדיין הוא בגדר של ספק: האם ייטה לדרך הקדושה והטהרה, או חלילה להיפך. אך אם אותו אדם יקדש עצמו, ויגיע למדרגת 'הוד שבהוד', כבחינת יום ל"ג בעומר - הרי הוא משפיע טהרה בעצמותו, וכל מהותו משרה קדושה בסביבתו. וזהו שרמזה התורה 'ושלשים יום ושלשת ימים תשב על דמי טהרה', שבמדרגה זו, האדם עצמו הופך למקור של טהרה, מתוקף הקדושה שהשריש בליבו.

העולה מכל האמור, שכל אדם, יהא מי שיהיה, יכול להתקדש בקדושה עילאית, גם אם נברא עם יצר הרע המלווה אותו מיום הולדו, ונאבק בו בכל עת. וזה עומק הרמז בפסוק: 'קדושים תהיו כי קדוש אני', שכן 'קדושים' כתיב חסר ו', ואילו 'קדוש אני' כתיב מלא, לרמז כי אין אדם שלם בקדושתו, תמיד יש בו חסרון מסוים, מפאת היצר הרע היושב תדיר בין מפתחי הלב, ומתחדש עליו בכל יום ויום לפיתוי ועבירה.

אך אל יאמר האדם: מה כוחי יעמוד לי? שהרי אמרו חז"ל (קידושין ב) 'אלמלא הקב"ה עזרו לא יכול לו'. ועל כן מוסיפה

געפונען... ודברי חכמים וחידותם אמת נוקבת היא. כי אכן כן - קשה למצוא קדושים בעולם הזה, ובפרט בעידן כזה של התמודדות, בלבולי הדור ויצר הרע שאינו נותן מנוחה. וכל מי שזוכה להתקדש ולהינצל - הוא פלא והפלא בכל העולמות.

'הוד שבהוד' - בהתגברות על היצר

לפיכך, מי שאכן מתגבר על יצרו ומתרומם מהדרך הטבעית והאנושית הרגילה, ומקדש את אורחות חייו בגבורה, הרי הוא מהמיוחדים שעליהם שם ה' נקרא. זהו בבחינת 'הוד שבהוד', שכל כוחותיו וכל אבריו מודים ונכנעים לעשות רצון קונם. וכמו שהביא המגיד מקו'ננין זצ"ל (עמוד יס"א): סוף פ' ר"א בשם המגיד ממעזריש זצ"ל שביאר לתלמידיו הקדושים כי מדת 'הוד' מורה על התגברות והכנעת הסטרא אחרא, הודאה מכלל דפליגי. ואם המלאכים נקראים 'הוד', שהם הראויים להיכרא ולקבל התורה, וכמו שאמרו 'תנה הודך על השמים', הרי כשאדם בשר ודם קרוץ מחומר מתגבר על יצרו ומתעלה, הרי זה הוד שבהוד, וכולם מודים ומשבחים שהוא נזר הבריאה ולו יאתה התורה והקדושה.

כפי שיסד הפייטן המקובל האלוקי רבי שמעון **לביא זצ"ל**: 'שם קנית הודך והדרך'. תואר נעלה זה נאה ויאה לתנא האלוקי רבי שמעון בר יוחאי, שנאמרו עליו לשונות נוראים ונפלאים, עד שגם מלאכי מעלה הסכימו פה אחד, שאף כי אמרו בתחילה 'אל יברא אדם', מכל מקום, כשראו את רשב"י הסכימו שהוא נזר הבריאה וכתר

הכוחות והיכולות שהקב"ה נתן לך, עם הניסיונות והאתגרים שאתה מתמודד בהם, עם הכלים שהופקדו בנפשך, כפי ששתל ה' אלוקיך בקרבך - כך תאהב את ה'.

דבר בעתו מה טוב בפניא דמעלי שבתא, להתעורר בתשובה שלמה ולפני ה' תטהר, וכפי שאדם הראשון התעורר בתשובה לראשונה בשעה זו דייקא, כמאמר המדרש (בר"ר כב יג; ויקר"ר י ה) 'ויצא קין מלפני ה' וכו' יצא שמח וכו' כיון שיצא פגע בו אדם הראשון אמר לו: מה נעשה בדייך, אמר לו: עשיתי תשובה ונתפשרתי. כיון ששמע אדם הראשון כך, התחיל טופח על פניו אמר לו: כל כך היא כוחה של תשובה ולא הייתי יודע, באותה שעה אמר אדם הראשון: 'מזמור שיר ליום השבת'.

ראייה נפלאה לכך, ממה שאמרו חז"ל (פסחים מז. דפי' בר"ר ד, א) 'ואמר רבי בנאה בריה דרבי עולא מפני מה לא נאמר 'כי טוב' בשני בשבת מפני שנברא בו אור של גיהנם, ואמר רבי אלעזר אף על פי שלא נאמר בו 'כי טוב' - חזר וכללו בששי שנאמר: וירא אלוקים את כל אשר עשה והנה טוב מאוד', הרי שיום השישי הוא השלמה ליום השני, ואין זה אלא מפני שמתעורר בו כח התשובה, והוא מזמני התשובה המפורסמים (חולדות יעקב יוסף פר' שופטים אום ז; ערבי נחל פר' ויקהל; אגרא דכלה בשלח; שפי"א למוכות חרמ"ז ד"ה צענין), ולכך נאמר בו 'טוב מאוד', וכדאיתא במדרש (בר"ר פט) 'טוב מאוד זה יצר הרע', שעל ידי התשובה, אף היצר הרע עצמו מתוקן. ולפיכך, כששבת באה ומתקדשת אף הגיהנום שובת, כי עת היא לתיקון, לתשובה ולשלום.

התורה 'כי קדוש אני ה' אלוקיכם', כי הקב"ה מקור הקדושה מסייע לאדם בכל עת, מבקש ממנו לעלות מעלה מעלה, איש לפי כוחו, ולהוסיף עוד מדרגה ועוד טהרה בקדושת חייו.

להיות 'חסיד' לפי כוחותיך ודרגתך

מעשה נפלא מסופר על בחור אחד שהסתופף בצל קדשו של הרה"ק ה'בית אברהם' מס'ונים זצ"ל. בעת שחילק הרבי יין למסובים ומילא את כוסותיהם בברכה, הושיט גם אותו בחור את כוסו. פנה אליו הרבי ושאלו: 'האם אתה מקבל על עצמך להיות חסיד?' הבהור, שהיה תמים-דרך וישר לב, נקט במידת האמת וביקש לעשות חשבון נפש אמיתי. אמר בליבו: איני יכול להבטיח כעת התחייבות שכזו. ומשכך, משך את ידו ולא קיבל את היין. לימים סיפר, כי התחרט על מעשיו, באומרו: 'וכי מי אמר שהרבי התכוון שאהיה חסיד כמו 'ר' מתת' [החסיד המפורסם רבי מתתיהו לוריא זצ"ל, מהאריות שבחבורת חסידי סלונים, שלא הביט מחוץ לארבע אמותיו], אלא ודאי, כוונת הרבי היתה שאהיה חסיד 'כפי מה שאני', לפי דרגתי ולפי כוחותי. ועל זה יכולתי בהחלט לקבל על עצמי.

והן הן הדברים המפורשים בפרשת: 'ואהבת לרעך כמוך אני ה', שהקב"ה מצווה על האדם ואהבת לרעך, כלומר שיאהב את ה' יתברך הנקרא 'רעך' (משלי כו, ג, וקמו שפי' רש"י גמ' שבת לא. ד"ה דעלן סני), ברם באיזו דרגה ובאיזה אופן הקב"ה מבקש זאת מן האדם: 'במוד' כפי מה שאתה, כלומר עם

הבריאה, ואז נזכה להתגלות שאר הדברים שנבראו קודם שנברא העולם: התורה, בית המקדש, כסא הכבוד ושמו של משיח.

יהי רצון שנזכה להתקדש באמת, ויתגלה עלינו במהרה משיח צדקנו, ונראה בעינינו את גאולת ישראל ברחמים, אמן ואמן.

העולה מכל האמור, כי הקב"ה אינו דורש מהאדם להיות מלאך. הוא רק מבקש: 'התמודד, התקדש, התאמץ' - כפי כוחך. היה 'חסיד' כפי מה שאתה יכול. ובכך תעשה נחת רוח לבוראך'. ואשרי מי שזוכה להכין עצמו ליום השבת, לומר 'ויכלו השמים והארץ וכל צבאם', ולהשלים בכך את כוונת

רעוא דרעוין פרשת אחרי-קדושים תשפ"ה

בריאת העולם לעבודת גילוי האור האלוקי הנסתר

עבד עבודה זרה, ואילו ישראל במצרים אדרבה מעלה היא להם שנשארו גרים ולא התערבו בגויים ולא למדו ממעשיהם, וכמו שאמרו חז"ל ששמרו על לשונם, לבושם ושמם (ע"י תנחומים פ"ו), לא התערבו בגויים, ונשמרו בקדושתם (פסיקתא דר"ב י"א, 1) עד שנקראו 'גן נעול אחותי כלה גל נעול מעיין חתום' (ש"ס ד, יט). נמצא שמה שאצל הגר הוא מום וחסרון - אצל ישראל הוא שבח ומעלה, ואם כן מהו הדמיון?

עוד יש לשאול בסיום הפסוק: 'אני ה' אלוקים', וברש"י: 'אלוקיך ואלוקיו אני'. מה נצרך להוסיף שהקב"ה הוא גם אלוקי הגר, וכי לא די שהקב"ה ציווה אותנו - כדי שלא נצער את הגר? וכי באיסור צער בעלי חיים נדרש שנאמר שהקב"ה הוא אלוקי כל הבריות, מדוע כאן מבליטה התורה את יחסו של הקב"ה לגר?

בפשטות ניתן לומר, שהתורה מבקשת לרומם את הגר, ללמד שאף הוא בן לעם סגולה, הקב"ה משגיח עליה

מום שבך אל תאמר לחברך

'וכי יגור אתך גר בארצכם לא תונו אותו, כאזרח מכם יהיה לכם הגר הגר אתכם, ואהבת לו כמוך כי גרים הייתם בארץ מצרים אני ה' אלוקים' (ויקרא יט, ג). הפסוק מלמדנו אזהרה חמורה על 'אונאת דברים', שלא לצער את הגר בדיבורים. וכלשון תרגום יונתן: 'לא תונו יתיה במילין קשין'.

אכן, חז"ל (ב"מ נט). מנו כ"ד מקומות בהם חזרה התורה והזהירה שלא לצער את הגר בדברים, ושלא להזכיר לו חטאיו הראשונים. וכלשון רש"י על אתר: 'לא תאמר לו: אמש היית עובד עבודה אלילים ועכשיו אתה בא ללמוד תורה שנתנה מפי הגבורה'. אלא מצוה לאהוב אותו, והתורה אף נתנה טעם למצוה: 'כי גרים הייתם בארץ מצרים', וברש"י: 'מום שבך - אל תאמר לחברך', כלומר, כשם שישראל חוו גלות וזרות במצרים, כך גם הגר חש ניכור ומבוכה.

אלא שההשוואה טעונה עיון: אצל הגר אכן יש לכאורה פגם בעברו, שהרי

עיסוק ישיר, לא דרך מערכת שכר ועונש כללית אלא במעורבות אישית.

אכן מצאנו גם בפרשה אחרת כלשון הזה אך לטובה, כדכתיב (שם טו, ט): 'אם בחוקותי תלכו ואת מצוותי תשמרו וגו' ופניתי אליכם והפריתי אתכם והרבייתי אתכם, וגם כאן פירש רש"י: 'אפנה מכל עסקי לשלם שכרכם'. ושוב עולה אותה שאלה, מה פשר ה'פנאי' הזה, וכי הקב"ה 'טרוד' הוא כביכול בעסקיו, עד שנאמר עליו שצריך לפנות עצמו לשלם שכרם. הלא דבר הוא. נובאמת רש"י הביא את המשל המובא במדרש, וכה איתא שם: 'משלו משל למה הדבר דומה, למלך ששכר פועלים הרבה והיה שם פועל אחד ועשה עמו מלאכה ימים הרבה. נכנסו הפועלים ליטול שכרם ונכנס אותו הפועל עמהם, אמר לו המלך לאותו הפועל: בני אפנה לך, הרובים הללו שעשו עמי מלאכה ממועטת ואני נותן להם שכר מועט, אבל אתה חשבון רב אני עתיד לחשב עמך. כך היו ישראל בעולם הזה מבקשים שכרם מלפני המקום ואומות העולם מבקשים שכרם מלפני המקום, והמקום אומר להם לישראל: בניי אפנה לכם וכו' חשבון רב אני עתיד לחשב עמכם'.

במרים נרד אל עומק הביאור, נוסיף לדייק עוד בפסוק הסמוך (שם כ, ט): 'עם הארץ ירגמוהו באבן', ושם תרגם אונקלוס: 'עמא דישראל'. ורש"י מביא לשון המדרש: 'עם שבגיננו נבראת הארץ, דבר אחר: עם שעתידין לירש את הארץ על ידי מצות הללו'. הכינוי 'עם הארץ', המשמש בדרך כלל לגנאי, כמו שאמרו במשנה (אבות פ"ג מ"ה, וכן פ"ה מ"י) 'ולא עם הארץ חסיד', אף על פי כן כאן הוא נדרש לשבח, לבטא מעלתם של ישראל, עם

כשם שמשגיח על ישראל, ולפיכך כל צער בו - כצער בשכינה. נובדומה לזה כתב בספר החינוך (מ"ה סג): 'וכתבו גם כן לחיזוק המצוה, שבאותו לשון שנצטוינו באהבת המקום - נצטוינו באהבת הגר' עיי"ש. והדברים טעונים ביאור.

'ונתתי פני' - ההשגחה האלוקית בתוך מסך ההסתר

להבנת הענין, נרחיב לעוד פסוקים מפרשתנו. בפרשת אחרי נאמר (ויקרא י, י'): 'ואיש איש מבית ישראל ומן הגר הגר בתוכם אשר יאכל כל דם ונתתי פני בנפש האוכלת את הדם והכרתי אותה מקרב עמה', ובדומה לזה נאמר בפרשת קדושים על המקריב את בניו למולך (שם כ, ט): 'איש איש מבני ישראל וגו' אשר יתן מזרעו למולך וגו' ואני אתן את פני באיש ההוא' וגו'. וכן עוד באותה פרשה: 'ושמתי אני את פני באיש ההוא ובמשפחתו' וגו'. ופסוק נוסף כעין זה: 'והנפש אשר תפנה אל האובות וגו' ונתתי את פני בנפש ההוא והכרתי אותו מקרב עמו'.

בפירוש הביטוי 'ונתתי פני', פירש בתרגום אונקלוס 'רוגז'. אך רש"י הביא בשם 'תורת כהנים': 'מלשון 'פנאי שלי', פונה אני מכל עסקי ועוסק בו'. ולכאורה תמוה לומר כך כלפי מעלה, לשון 'פנאי' כלשון בני אדם - שהקב"ה כביכול 'מפנה את עצמו' מדברים אחרים. האם שייך אצל הבורא לומר 'עסק' או 'פנאי'? ואף על פי שדיברה תורה כלשון בני אדם כדי לשבר את האוזן, כאן נדרשת הבנה עמוקה יותר, שהרי לא נכתב רק 'והכרתי אותו', אלא תוספת מיוחדת של 'ונתתי את פני', ומשמעות של

שעליהם עומדת הארץ, ודרכם מתקיימת ירושת הארץ.

אנב, כאשר זקני מרן ה'אמרי אמת' זצ"ל, נשא בזיווג שני את זקנתי הרבנית פייגא מינטשא ע"ה, התקיימה החופה במעמד משפחתי נשגב וצנוע, בהשתתפות בני המשפחה הקרובים ביותר. קודם הקידושין, החתן, ראש גולת אריאל, התהלך אנה ואנה כשהוא אחוז שרעפי קודש, ולפתע פנה אל גיסו וחותנו, אבי הכלה, הגה"ק רבי יעקב מאיר בידרמן זצ"ל [חתן אא"ז הרה"ק הישפת אמת' זצ"ל], ובשפלותו אמר לו כמתמיה בלשון חז"ל (פסחים מט): 'כל המשיא בתו לעם הארץ... בני המשפחה הנוכחים, שהכירו מקרוב מעט מגדולתו העצומה של צדיק הדור, לא יכלו לשאת את דברי הביטול העצמי החריפים כל כך, נענה דודו רבי שלמה זצ"ל, אחי הישפת אמת' זצ"ל, ואמר: 'עם שבגינו נבראת הארץ'...

'מקום פנוי' - בריאת העולם על ידי הסתר האור אלוקי

לביאור מהות הענין, נעייין ביסוד עמוק המובא בספרי חכמי האמת (עי' עמק המלך שער ה) ובספרי חסידות (נע"א פר' פנחס; ועי' מאור עיניים פר' צדקת וביטע לב פר' וילא אזה ד). שיסודו ב'זוהר חדש' בפרשתן (מדרש הנעלם זו"ס פר' אחרי מאמר י"ח אלף עולמות), כי העולם הזה נקרא 'מקום פנוי', וזאת מפני שהקב"ה 'ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין ולית אתר פנוי מיניה', מלוא כל הארץ כבודו, והשמים ושמי השמים לא יכלכלוהו. בכל זאת, ברצונו יתברך להעמיד בריאה חומרית ובה מקום לברואים גשמיים בעלי

בחירה ויצר הרע - ברא בחכמתו 'מקום פנוי' כביכול. משמעותו של מקום זה הוא צמצום אחר צמצום, הסתר על גבי הסתר, עד נקודת התחלה שבה בריאה גשמית יכולה להתקיים מבלי שהאדם יראה בבירור את שכינתו. וכאילו המקום נעשה פנוי מגילוי אורו ית"ש.

האדם המתבונן בעולם רואה עצים ואבנים, הרים וימים, ואינו מרגיש כל הופעה אלוקית. נדמה לו שיש כאן ישות עצמאית, ממשית, איתנה. בעוד שכל זאת איננו אלא הסתר פנים גמור, פלא שאין לשער.

הקב"ה, כביכול, מפנה גילוי אורו יתברך, 'א-ל מסתתר בשפריר חביון', ומתוך כך נוצרה מציאות דמיונית בה העולם הגשמי יכול להתקיים ולהתפתח, מציאות בה כביכול הוסתרה שכינתו לבל יכירוה. זאת כדי שהעולם הגשמי יוכל להיראות כנפרד, שתהיה בו משמעות לבחירה ולמאמץ רוחני. שאילולא כן, לא היתה אפשרות לקיום חומרי כלל, וכל הבלי העולם הזה לא היו קיימים אפילו לרגע קטן.

ובאמת, אילו היתה האמת האלוקית גלויה, לא היתה מציאות ליצר הרע, ולא מקום לניסיון, והבחירה בטוב היתה נטולת ערך. משום כך, דווקא ההסתר מאפשר קיום גשמי ובחירה חופשית, ומתוך כך גם אפשרות לשכר אמיתי על עבודת ה'.

כך אנו אומרים בקדושת 'כתר': 'ממקומו הוא יפן ברחמי לעמו', מן המקום הגבוה, שבו הקב"ה הוא 'מקומו של עולם', מקיים את כל חיות מציאות העולם, ממלא כל עלמין ולית אתר פנוי מיניה. אילו היתה

זהו יסוד עבודת ה', עבודה פנימית במסירות הלב והנפש, במקום שאין יד אדם מגעת. ולכן נברא העולם במבנה זה, כדי שהאדם יוכל בתוך החומר לבקש את הרוח, בתוך ההסתרה את האור הגנוז, ומתוך החול את הקודש.

לנצח היצר בריבו

יתכן לרמז ענין זה גם בפסוק (חייב כו, יז): 'תולה ארץ על בלימה', שהעולם כולו עומד על בלימה, כלומר, על כלום, מקום פנוי שאין לו אחיזה עצמית אלא אחיזה הסתרה. ויש למצוא בזה רמז: 'בלימה' ראשי תיבות: ממקומו הוא יפן ברחמיו לעמו, ללמד שכל תכלית העולם הוא שתצא בחירה מתוך חושך, ובחירה זו תוליד שכר להיטיב לנבראיו.

בכך יובן מה שדרשו חז"ל (חולין פט.) בהאי קרא 'אין העולם מתקיים אלא בשביל מי שבולם את עצמו בשעת מריבה'. בפשטות מדובר באדם שבולם פיו בשעת עלבון ושותק. אך ניתן להבין זאת גם כלפי יצרו של אדם, שבולם האדם עצמו מהתאוות, בשעת המריבה עם יצר הרע, מן המשיכה למה שליבו חומד (עי' זו"ק ס"א דף ע"ב) וכדברי הגמ' (ברכות ז.) 'לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע'. ומי שבולם עצמו, את פיו ואת תאוותו לבלוע כל דבר שהוא תאוה לעינים, הוא שגורם לקיום העולם, שכן כל תכלית בריאת העולם היא למטרה זו, לעשות סייג לקדושה, לשמור פיו ולשונו, עיניו מחשבתו, ולעשות רצון קונו בתוך ההסתרה.

חסרה חיותו יתברך מאיזו בריאה אף לרגע אחד - היתה מתבטלת מכל וכל, והיתה כלא היתה. אך דייקא ממקום זה, שממנו שופע הקיום - 'יפן ברחמים לעמו', כלומר, יעמיד מקום פנוי, ברוב רחמיו וחסדיו לברוא ברואים קרוצי חומר כדי להיטיב לעמו, לתת להם שכר מתוך הבחירה ולא מתוך כפייה של בהירות.

זהו פלא הפלאות, שהקב"ה מסתיר את עצמו בהסתרה כפולה ומכופלת, כדי לברוא עולם הנראה חי וממשי, שבאמת הוא מלא חושך ואחיזה עיניים (ברכות י; מגילה יד.) רק כדי שבתוך הסתרה זה יאמר האדם: 'איה מקום כבודו להעריצו', ובתוך הערפל יחפש ואף ימצא את קונו.

זהו גם פשר דברי רש"י בפרשתן (ויקרא יט, י) על הפסוק: 'ויראת מאלוקיך': 'לפי שהדבר הזה אינו מסור לבריות לידע אם דעתו של זה לטובה או לרעה, ויכול להשטט ולומר: לטובה נתכוונתי, לפיכך נאמר בו 'ויראת מאלוקיך' המכיר מחשבותיו, וכן כל דבר המסור ללבו של אדם, העושהו ואין שאר הבריות מכירות בו, נאמר בו: 'ויראת מאלוקיך'. כלומר, בדברים המסורים ללב בלבד, שאין אדם אחר יכול לעמוד עליהם, ויש בהם הסתרה מהבריות, שם נאמר 'ויראת מאלוקיך', הקב"ה יודע מחשבות, צופה תעלומות, והוא מצפה מן האדם שיעבוד אותו גם כשאין רואה ואין מכיר, דווקא במקום ההסתרה, ודווקא שם - 'ויראת מאלוקיך'.

מז, נפלא המאמר שכתב הרה"ק רבי יצחק יהודה יחיאל מקאמרנא זצ"ל, בספרו 'היכל הברכה' (נפרשטן דף ל"ה) [נלב"ע י' באייר תרל"ד], בשם הרה"ק רבי משה לייב מסאסוב זצ"ל (וכן הוצא בספר 'ויקח משה' גם בשם הרה"ק מקורין זצ"ל). כי שני שעירי יום הכיפורים צריכים להיות שוים במראה בקומה ובדמים, והרי זה מרמז על המבואר בדברי חז"ל (פדר"א מו; זוה"ק רע"מ פר' פנחס דף רמט). כי הקב"ה ברא כנגד כל צד הקדושה, צד של 'קליפה'. והאדם נדרש לבחור, וכדכתיב (דברים ל טו) 'ראה נתתי לפניך את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע ובחרת בחיים', וסימנך שתיבת 'לעזאזל' ר"ת: זה לעומת זה עשה אלקים (קהלם ג יד).

לרמז על שני הצדדים שבאדם - צד הטוב וצד הרע - ששניהם עומדים לפניו, ושקולים הם בכוחם, וכל אדם יכול לבחור בטוב ולהתגבר על כל קושי ופיתוי. ואם רק ירצה בלב שלם - יוכל לנצח את יצרו, לכבוש את תאוותיו ולצעוד בדרכי ה'.

ובעין זה למדנו בתורתו של אא"ז מרן ה'חידושי הרי"מ' זצ"ל, שדרש את הפסוק 'הנותן שלג כצמר', שהקב"ה נותן לאדם שלג וקור לפי שיעור הצמר שיש לו להתחמם, כלומר אין הקב"ה מנסה את האדם בניסיון שאין בידו לעמוד בו. וכמו שאמרו חז"ל 'אין עבד עברי נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג, כלומר, השעבוד ניתן על האדם רק בשעה שיש לו גם את האפשרות להשתחרר ממנו ולצאת לחירות. אין נסיון מן השמים אם אין לו מנגד את הכוחות להתאמץ ולהתגבר עליו.

המשמעות הפנימית של 'ופנית אליכם' לפי זה יובן מה שנקראו בני ישראל בפרשה זו 'עם הארץ', שכן יש בחירה להיות 'עם הארץ' כפשוטו, אך ישנה גם אפשרות להיות 'עם הארץ' שעליהם עומד כל הארץ, אשר בגינם נעשה מקום פנוי כדי לברוא בו ארץ ומלואה. כי כן רצה הקב"ה לברוא את העולם כדי שיקיימו מצוותיו ויזכו לשכר וירשו את הארץ.

מכאן יובן באופן נפלא ענין 'ונתתי פני', הקב"ה שפינה עצמו, כביכול, לברוא מקום פנוי, כדי ליתן בחירה אדם ולהסתיר את פניו, הרי באותה שעה שבה האדם פורץ את מסך ההסתרה וממרה פי ה', הוא סותר את עצם מגמת הבריאה. ולכן נכתב בו 'ונתתי את פני', שכביכול הקב"ה עצמו, שפינה עצמו לכבוד האדם, מופיע כעת ברוגזו עליו. וכן להיפך, כשאדם מצליח למצוא את הקב"ה בתוך ההסתרה, כשהוא בוחר בטוב מתוך החושך, כתיב בו 'ופנית אליכם', כלומר, כשם שפינה הקב"ה עצמו עבורך, כן יפנה אליך ברחמים לשלם שכרך.

לכך רמז בעל הטורים, לדרוש את המסורה שנאמר 'ואני אתן' את פני, ובדברי בת פרעה למרים (שמות ג ט) 'ואני אתן את שכרך'. ללמדך, שכאשר אדם מתגבר על יצרו ובוחר בטוב, הרי זה כמי שמצא את ה' במצרים, בהסתרה, וזוכה שמחשיבין לו עוונות כזכויות (יומא פו.).

הנה כי כן, תכלית הבריאה היא שהאדם ימצא את ה' בתוך ההסתרה ויקבל שכר. וכשהוא נופל - 'ונתתי את פני', וכשהוא קם - 'ופנית אליכם'.

וסליחה לישראל: יולקח מלוא המחטה גחלי אש מעל המזבח ומלוא חפניו קטורת סמים דקה'. כיצד מתקרב האדם אל ה'? תחילה בגחלי אש - אש ההתלהבות, שבאה מעל המזבח, מזביחת היצר בעבודה רבה, עבודה תמידית. אצל כל אחד ואחד לפום דרגה דייליה, אצל הגר בזניחת עבודה זרה שלו, ואצלך בשאר מומי הלב. וזהו שאמר ומלא חפניו קטורת סמים דקה, וכמו שדרשו חז"ל, בכל יום דקה, והיום דקה מן הדקה. לאחר שזבחת את יצרך יש לך יצר חדש, דקה מן הדקה, במומים דקים וקטנים, כל חד וחד לפום שיעורא דליביה. לרשעים נדמה כהר גדול של עבודה זרה, ולצדיקים מדקדק כחוט השערה, דקה מן הדקה.

לָכֵן נאמר בפרשתנו (ויקרא י, ט): 'וזבחו זבחי שלמים לה' אותם' - את עצמם, את נפשם, את רצונם - זובחים לה'. לא קרבן חיצוני בלבד, אלא הקרבת היצרים, הרצונות, והם נעשים שלמים. ובכך משרה הקב"ה את שכינתו עליהם. וזו היא מטרת הבריאה, אף על פי שהוא כביכול נסתר, דווקא על ידי כך, בהתגברות על היצר, שאין האדם אומר מי רואני ויכול אני לעשות מה שלבי חפץ, אלא מכיר בכך שהמלך הגדול עומד עליו ורואה במעשיו, אז זוכה להביא לגילוי אור שכינתו. יתברך בעולם.

הָלֹא כך כתב אא"ז מרן ה'שפת אמת' זצ"ל (בפסוק מל"ז) על דברי רש"י 'דבר המסור ללבו של אדם נאמר בו ויראת מאלוקיך', וביאר כי מצוות התלויות בלב הן המולידות

מכאן נשוב למה שפתחנו בו: כאשר התורה מצווה שוב ושוב שלא להונות את הגר ולא לצערו, ומזכירה לנו 'כי גרים הייתם בארץ מצרים' - אין זו רק תזכורת לעבר, אלא קריאה מוסרית השייכת ונוגעת לכל אחד ואחד מבני ישראל. להכיר בגדלותו של הגר. זה שבא ממקום של זרות ונכר, ובמסירות נפש נכנס תחת כנפי השכינה - הרי זו גבורה עילאית. ואדרבה מה שאתה טוען שאמש היה עובד עבודה זרה, הלא לשם כך עשה הקב"ה מקום פנוי לברוא בו עולם גשמי, עם יצר הרע וסטרא אחרא ועבודה זרה. ודייקא בכך שהתעורר הגר והתגבר על יצרו וחומריותו, בכך נעשיתי 'אלקיו', בכך קנה אדון לעצמו את בורא כל עולמים. וגם אתה, כפי מה שיצרך משיאך לחטוא, כפי התגברות החומר, כך תוכל לקנות את הבורא ולהמליך מלכותו עליך עד שיקרא על עצמו: 'שמע עמי ואעידה בך אלקים אלקיך אנכי'.

מזה שכן אל תאמר לחברך. אמור לעצמך, לא בכדי נבראתי מלא מומים, מלא בפיתויי היצר, כדי שאתגבר על כך ויקרא שם אלוקי עלי. וזו היא כל התורה כולה על רגל אחת, מה דעלך סני לחברך לא תעביד. אל תמרה את רצון קונך, רעך ורע אביך אל תעזוב. ובזה גם אתה מתגיייר, פורש מעבודה זרה ובא לחסות תחת כנפי השכינה.

האש שבאה מוכח זביחת היצר

מה נאה לרמז זאת בפסוק בעבודת הכהן הגדול ביום הכיפורים - יום מחילה

לשכר טוב, וכפי שנדרש מהפסוק 'ואני אתן את שכרך'.

בן יעזרנו השי"ת, שנזכה לעשות נחת רוח לה' בכל מעשינו, מתוך טהרה ולא מתוך טומאה, מתוך טוב ולא מתוך רע, מתוך אור ולא מתוך חושך. וכדברי הרה"ק רבי חיים מאיר יחיאל שפירא זצ"ל 'השרף ממוגלניצא' [נכדו של המגיד מקוזניץ זצ"ל וחתן הרה"ק הרבי ר' אלעזר בן הנועם אלימלך זצ"ל. גלב"ע ט"ו אייר תר"ט] שפירש את פיוטו של האריז"ל: 'יהא רעוא קמיה דתשרי על עמיה, דיתענג לשמיה במתיקין ודובשין', שאף על פי שהקב"ה שורה על עמו בכל מצב, והוא שוכן אתם בתוך טמאתם, אף על פי כן אנו מבקשים ומייחלים שתהיה השראת שכינתו בטהרה ובשמחה, והקב"ה כביכול יתענג על עבודת בני ישראל הכשרים במתיקות כדבש ונופת צופים. כן נזכה להתענג על ה' ברוחניות ובגשמיות כראוי וכנכון, אמן סלה.

את היראה, כשם שמצוות שבמעשה מתקנות את הידיים, כך מצוות שבמחשבה מתקנות את הלב. וכפי ששמע מפה קדשו של אא"ז ה'חידושי הרי"מ' זצ"ל, שזהו פירוש הפסוק 'ולא תונו איש את עמיתו ויראת מאלוקיך', שעל ידי השמירה מאונאת דברים זוכים ל'יראת שמים'.

זהו מה שנאמר בפרשתן (ויקרא טו, טו) 'השוכן אתם בתוך טומאתם', שהקב"ה שוכן עם כל אחד ואחד מישראל, גם בתוך הטומאה, גם בניסיון, גם בתוך ההסתור והחושך. ומשם הוא מצפה: דרשוני וחיו, חפשני - ותמצאני. וכפי שדרש הרה"ק ה'צמח צדיק' מו"ז/ניץ זצ"ל רמז נאה, בתיבת 'טמאתם' גנוזות אותיות 'אמת', מוקפות באותיות מ"ט, רמז למ"ט ימי הספירה, שבהם צריך האדם להתעלות מבחינת מצרים, לעלות דרגה בדרגה לברר ולגלות את האמת המסתתרת בעולם. ועל ידי זה יזכה האדם

מדרגה אחר מדרגה - סוד ההתעלות בימי הספירה

עשה כך ומחר אומר לו, שיזהר גם בדברים קטנים הנראים פשוטים בעיניו, אשר יכולים לגרור אצלו נפילה ביום המחרת, וכך ינצל מעצת היצר הרע ויזכה לקבל עליו עול תורה באמת ובתמים.

ע"פ פי דרכו יש להוסיף עוד כוונה עמוקה, שהרי מידה טובה מרובה ממידת פורענות פי חמש מאות, ולא רק ב'סוד מרע' יש להשתמש במידה של 'היום ומחר', אלא גם ב'עשה טוב'. שומה על האדם להתקדם צעד אחר צעד ויום אחרי יום בעבודת הבורא יתברך, ולעשות חשבון נפש מדויק בכל יום ויום: מה הוסיף בעבודת השם מיום האתמול, ומה יוכל להוסיף בעבודת ה' ביום המחר, ועל ידי חשבון נפש זה יוכל להגיע לשלמות בעבודת ה' יתברך, וכפי שאנו עושים בשמחה רבה בכל יום מימי הספירה הקדושים.

מה נאה לרמוז בזה את לשון חז"ל (מדרס ט; מסות כד) 'אם לעוברי רצונו כך, לעושי רצונו על אחת כמה וכמה'. כלומר, אם לעוברי רצונו, כשהיצר מדיח את האדם לעבור על רצון הבורא יתברך, אזי אומנותו היא לומר לו היום עשה 'כך' ומחר עשה 'כך', על אחת כמה וכמה 'לעושי רצונו' - אלה הרוצים לעשות רצון השם יתברך ב'עשה טוב' ובקיום המצוות כדבעי, בוודאי שעליהם ללמוד מענין זה של היצר הרע, אשר מנסה

אומנותו המתחכמת של היצר הרע

נמצאים אנו בימי ספירת העומר, בין פסח לעצרת, ימים נעלים שבהם אנו מכינים את עצמנו בהכנה דרבה לקראת קבלת התורה. צא ולמד מה שכתב הרה"ק רבי שם קלינבערג זצ"ל הי"ד, האדמו"ר מזאלישיץ בקראקא, בספרו 'אהלי שם' (רש פ"ר ימיו) על הפסוק 'וקדשתם היום ומחר'. הוא מבאר על פי מאמר חז"ל (שם קט) 'שכך אומנתו של יצר הרע, היום אומר לו: עשה כך, ולמחר אומר לו: עשה כך, עד שאומר לו: עבוד עבודה זרה, והולך ועובד'. ומביא בשם הרה"ק רבי דוד מדינב זצ"ל, כי כוונת חז"ל היא שהיצר הרע יודע כי לא יוכל לבוא אל האדם בבת אחת ולפתותו לעבור עבירה חמורה, כגון לאכול נבלות ח"ו או לחלל את השבת, שכן האדם ימאן לשמוע לו ולא יאבה לדבריו. לפיכך, אומנותו של היצר היא לפתות את האדם לדלג תחילה על הנהגה טובה אחת, או לוותר על ענין קטן, שהוא בבחינת 'כך' ולא עבירה ממש. ואם אין האדם נזהר אפילו בדברים של 'מה בכך', עלול הוא להיגרר ולהיכשל, עד שיפול חלילה ברשתו של היצר הרע אף בעבירות חמורות.

קידוש והתעלות בדרך 'היום ומחר'

ע"פ פי זה מבאר הרה"ק מזאלישיץ, כי האדם צריך לקדש בחינה זו של 'היום ומחר'

בידו, כדי להגיע מוכן ומזומן ליום הגדול והקדוש - יום קבלת התורה.

מהיצר נלמד לקח נפלא לעבודת ה'

מבית מדרשו של הרה"ק ה'צמח צדיק' מוויז'ניץ זצ"ל למדנו עצה נפלאה להדריך את האדם בבואו להיכנס לשערי קדושה, על פי דברי רש"י בריש סדרא בשם המדרש (ויק"ר מ, ו), בביאור הצינוי 'קדושים תהיו': 'הווי פרושים מן העריות ומן העבירה, שכל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה'. ומבאר זאת בדרך עמוקה, שהיצר הרע בא לאדם לפני העבירה ומפתה אותו ומחמם את לבו לעשות את העבירה בכל מיני פיתויים צבעוניים של הנאה וקורת רוח. וברגע שעבר האדם וחטא חלילה וחס, מיד מסתלק לו היצר הרע ועולה ומסטיין ומקטרג, ושוב אין האדם נמשך לדבר עבירה ומתמלא חרטה ושברון לב על כך שעבר את העבירה. וכמאמר השגור בשם חז"ל (פ"י מדרס ט, ע"ו) ע"פיו יט. ושה"ר ד, ט) 'רשעים מלאים חרטה' (ע"י 'צית הלוי' (להרב מנחם) ס"ג דרשות דרוש י"ג), ועושה חשבון נפש מדוקדק עד כמה כל מעשיהם תוהו והבל, ימי חייהם כלו בריק.

והאמת היא, כי אילו היה מחשב בשעת מעשה, שעה קלה קודם לכן, חשבון נפש מעמיק זה, היה יכול להינצל מידידו של היצר הרע ומעצתו הרעה. ואילו היה מהרהר בכך שאין לו שום הנאה באמת מעבירה, ואדרבא, מיגיעת התורה וקיום המצוות בדבקות בוא לו הנאה גדולה יותר, היה נמנע מלעבור עבירות.

בכל עת לגרום לכך שהאדם יוסיף עוד דבר קטן ועוד סדק דק בחומת הזהירות עד שתיפול החומה כליל חס ושלום, וכן לטובה.

המחיש זאת הרה"ק ה'בית אברהם'

מפ"ונים זצ"ל (הוצא בקיץ שימות קודש,

שמיני טו) באמרו משל נפלא: כיצד האדם נעשה 'שיכור'? כאשר הוא לוגם להנאתו עוד כוס יין ועוד כוס יין, עד שהוא משתנה לגמרי ומשתכר. כמו כן, בעבודת ה' כאשר האדם מוסיף עוד קדושה ועוד קדושה, עוד תורה ועוד קב חומטין של יראת שמים, מתקדש הוא יותר ויותר עד שמשתנה לטובה לאין ערוך.

זהו האמור בפרשתן (ויק"ר כ, ז): 'והתקדשתם והייתם קדושים כי אני ה' אלוהיכם'. ככל שהאדם מקדש עצמו מעט מעט, זוכה הוא לפתוח שערי קדושה רבים יותר ויותר ולהתעלות בקדושה עליונה. וכדאיאת בגמ' (יומא לט, א): 'תנו רבנן והתקדשתם [מעט (רש"י)] והייתם קדושים [הרבה (סע)], אדם מקדש עצמו מעט - מקדשין אותו הרבה; מלמטה - מקדשין אותו מלמעלה; בעולם הזה - מקדשין אותו לעולם הבא'. למדנו מכאן יסוד גדול בעבודת ה', להחשיב ולייקר כל צעד קטן בדרך העולה לעבודת ה', המקרב את האדם אל השלמות האמיתית.

זהו עניינם העמוק של ימי הספירה - 'מצוה למימי יומי ומצוה למימי שבועי', לעשות חשבון בכל יום ויום ובכל שבוע ושבוע, היכן הוא עומד בעבודת ה', וכמה כבר הספיק עד עתה, ומה המניין המדויק אשר

מעלה מעלה צעד אחד צעד מידי יום ביורמו, ולזכך את מידותיו כראוי ונכונ. כפי שמרומז בפסוק (שמות טו, יח) 'וימודו בעומר ולא העדיף המרבה והממעיט לא החסיר' וגו', שבימי העומר על כל אחד למדוד עצמו לפי מידותיו ולפי דרגתו, להרבות ולא להחסיר כלל, וכל אחד ואחד יש לו מקום להתקרב אל ה'. ועל ידי התאמצות וקבלת עול מלכות שמים, יזכה בסיום ימי הספירה לעול תורה בשלמות.

'עומר' כנגד היצר - להכניעו בכלי מלחמות

דבר זה מרומז בפסוק (שמות כה, יד) 'וכי יזיד איש על רעהו להרגו בערמה מעם מזבחי תקחנו למות'. 'יזיד איש' הכוונה ליצר הרע הבא אל האדם במזיד למושכו לדבר חטא, וכפי פירושו הנודע של הר"ק המגיד מקו'ניץ זצ"ל (עטרת ישראל פר' משפטים). והעצה היעוצה לזה היא 'להרגו בערמה' - אותיות 'העמר'. כלומר, באותה עצה שהיצר הרע עצמו בא לאדם להחטיאו מעט מעט ח"ו, היום כך ומחר כך, 'מאויבי תחכמו' וממנו נלמד להשתמש כנגדו באותו כלי זין, בבחינת (שמואל ב, כה, כה) 'ויגזול את החנית מיד המצרי ויהרגהו בחניתו'. ודווקא על ידי שזובח את יצרו בכל יום במידה המיוחדת לו, כפי שאנו עושים בימי הספירה, וכל אחד לפי מדרגתו והשגתו בבחינת 'ספירה לכל אחד ואחד'. והצד השווה שכולם שהם מתאמצים ומשתדלים בכל עוז להתגבר על היצר, או אז 'מעם מזבחי תקחנו למות', על ידי זה יוכל להתגבר עליו ולהמית את היצר הרע, ולהתקרב אל ה' יותר ויותר.

רמז זאת ה'צמח צדיק' בפסוק (מלכים ג, י): 'ועוד מעט ואין רשע והתבוננת על מקומו ואיננו', היינו שדרך העולם 'ועוד מעט ואין רשע', שעה קלה ורגעים מועטים אחרי העבירה והנה 'אין רשע' ואין כאן כל פיתוי וכל משיכה לעבירה, ואדרבא חרטה וצער וניחום על המעשים, ואילו היה חכם ונבון 'והתבוננת על מקומו' - אילו היו מתבונן על מקומו, בשעת מעשה ובמקום העבירה קודם החטא, 'ואיננו' היה היצר הרע בטל ומבוטל ממנו, והיה יכול לסלק את היצר הרע מעליו ולהתגבר עליו בנקל.

זוהי העצה הנפלאה שלומדים מדברי רש"י - 'הור פרושים', כיצד יכול האדם להיות פרוש וקדוש? 'מן העבירה', כלומר שנוטל מוסר השכל מהעבירה עצמה, מהדרך והאופן שבו היצר הרע מנסה למשכו לחטא, ובדרך זו עצמה ישתדל ויתאמץ לכבוש את היצר הרע ולהפכו לטוב. וכך יוכל להתקדש ולהתקרב אל עבודת ה'.

יש להוסיף על דבריו, שאם בעבירה כך, בקיום מצוות על אחת כמה וכמה. אם בשעת מעשה חושב האדם ומקבל על עצמו לקיים את המצווה ביתר שאת וביתר עוז, בוודאי זוכה לתענוג גדול יותר ולשמחה רבה לאין שיעור.

קבעו חכמים לברך 'על ספירת העומר', ובזה מרומז ענין זה, שכן 'עומר' ראשי תיבות: 'עוד מעט ואין רשע'. אם אדם עושה חשבון נפש זה בימי העומר בכל יום, הרי הוא יכול להצליח להתקדש ולעלות

וטהרו', ו'מעם מזבחי תקחנו'. ואכן בליל הסדר זכינו למידה גדושה של קדושה וטהרה, ועתה במהלך מ"ט ימי הספירה אנו רוחצים ומטהרים עצמנו מכל שמץ של טומאת מצרים, להיות זכים ומוכשרים לגמרי לקבלת התורה, וכדאיתא בזוהר הק' (ס"ג דף טז: ועי' אורח"ס הק' ויקרא כג, טו). כי על ידי החשבון ומניין הימין, יכול האדם לבוא לקבלת התורה בטהרה, וכלשון הזוהר הקדוש (סג) 'ומאן דמטי טהור להאי יומא, וחושבנא לא אתאביד מניה, כד מאטי להאי ליליא, לבעי ליה למלעי באורייתא, ולא תחברה בה, ולנטרא דכיו עלאה דמטי עליה בההוא ליליא, ואתדכי'.

בן יזכנו השי"ת שנוכל לתקן עצמנו כראוי לפניו יתברך, להוסיף בכל יום יותר ויותר בעבודת ה', ועל ידי זה יושפע שפע רב בכל העולמות, אמן ואמן.

כבר אמרו צדיקים לרמוז בדברי המשנה הנודעים (יומא פה) 'לפני מי אתם מטהרים', 'מי' בגימטריא חמישים, כנגד חמישים ימי הספירה עד חג השבועות ועד בכלל, שקודם שבא יום החמישים אנו מטהרים את עצמנו. והוא רמז למה שאמרנו כי אדם מטהר עצמו 'לפני' - בעוד שהיצר הרע מנסה לפתותו, כבר עושה חשבון הנפש: מה יתן ומה יוסיף לי לשמוע בקולו, ובוודאי אסור לי לקבל את דבריו כלל וכלל.

הכנה לקבלת התורה - טהרה יומית בספירת העומר

זהו המשך מעבודת ליל התקדש חג הפסח, אשר אמרנו בסימני הסדר: 'קדש ורחץ', תחילה מקדש אדם עצמו בקדושה עליונה, ולאחר מכן רוחץ ומטהר עצמו יותר ויותר. וכמו שקראנו בפרשתן על המזבח 'וקדשו

רעוא דרעוין פרשת אמור תשפ"ג

כל יהודי הוא 'כהן' שעיקר עסקיו הם ענייני העולם הבא

וגזירה שמא יטמא. מאידך, דרשת 'אינו צריך לצאת' היא קולא עבורו, שאינו צריך להפסיק מעבודתו גם באנינותו, ואם עבד אין עבודתו פסולה. וב'גור אריה' ישב את הדברים, וגם אנו נתבונן בזה ללמוד ממנו לקח וסברא.

קרחת 'משום תורה'

עוד יש לנו לעיין בסוגיא זו דהגבלת הצער על המת. דאיתא במסכת סנהדרין (סז)
שבעת הלוויות של רבי אליעזר הגדול בדרך מלוד לקסרי היה שם רבי עקיבא 'והיה מכה בבשרו עד שדמו שותת לארץ' על האבדן הגדול. וכתבו התוספות (סז ד"ה היה) 'ומשום שרט לנפש' (לשיל יט, כח) ליכא, דמשום תורה קעביד' וכמו שאמרו שם שהצטער ואמר 'הרבה מעות יש לי ואין לי שולחני להרצות' [כלומר, הרבה שאלות יש לי לשאול, ואין למי לשאול. רש"י].

ותירוצם מוקשה. בשלמא אילו היו מתרצים שמצות עשה דכבוד התורה דוחה לאו דאיסור קרחת - נקבל. אבל מדבריהם משמע שהותר לו לרבי עקיבא איסור שרט לנפש כיון שלא היה זה על המת

אמור אל הכהנים בני אהרן וגו' לא יקרחו קרחה בראשם וגו' ובבשרם לא ישרטו שרפת (כז, ה-ו).

'הכהנים' - 'בני אהרן'

בפרשת איסורי הכהנים יש לדקדק כמה עניינים. בראשונה, כפילות הלשון 'הכהנים' - בני אהרן, והלא היינו הך.

עוד קשה בפרשה. דכתיב בכהן גדול (לקמן פס' יט) 'ומן המקדש לא יצא' ופירש רש"י 'אינו הולך אחר המטה. ועוד, מכאן למדו רבותינו (סו"ט יב) שכהן גדול מקריב אונן. וכן משמעו: אף אם מתו אביו ואמו, אינו צריך לצאת מן המקדש, אלא עובד עבודה. ולא יחלל את מקדש אלוהיו' - שאינו מחלל בכך את העבודה, שהתיר לו הכתוב. הא כהן הדיוט שעבד אונן, חילל. והתמיהה זו עקת, מינה וביה, וכפי שהקשה הרמב"ן על כך - האין ידרשו ממקרא אחד שתי דרשות הסותרות זו את זו. דרשת 'אינו הולך אחר המטה' היא דרשה מחייבת שמלבד מה שאסור לו להטמא ואפילו לקרוביו, אסור לו גם להשתתף בהלווית המת משום חשש

ומצוות ולבוא אל תיקונה בעולם הבא. אכן, כיון שגדלה הנשמה בתוך גוף חומרי, נוטה האדם לשכוח את עיקר המטרה ומבקש להתענג בתענוגי העולם הזה. עם כל זאת, כיון שסוף כל סוף הוא גם מקיים מצוות ומעשים טובים, למרות נטייתו החומרית, זוכה הוא לחיי העולם הבא.

אבל, אם מחמת סבל וצער של חיי העולם הזה, הוא כבר מוכן לאבד את חיותו וממילא את האפשרות לקיים תורה ומצוות, הרי הוא קובע בנפשו שלא היתה ביאתו הנה לשם חיי העולם הבא, אלא לצורך תענוגי העולם הזה, ולכן כאשר נמנעים תענוגים אלו ממנו מפני סאת ייסוריו, מביא על עצמו מיתה, רחמנא ליצלן, שכן התכלית - לדידו - אינה מתקיימת בו.

על כן החמירו בעונשו כל כך שלא יזכה לחיי העולם הבא, שהרי הוא עצמו הכריע בפעולתו זו, שהעולם הבא אינו חשוב כלום והשגתו אינה כדאית לסבול מעט רעות בעולם הזה, אם כן הפסיד חלקו בידים.

שונה הדבר בתכלית, במעשה באותו הכובס. שכן אצלו אדרבה, הוא גרם לו מיתת העולם הזה, דייקא מפני יקרת העולם הבא בעיניו. שכיון שכל רצונו היה לזכות לחיי הנצח, והנה החמיץ הזדמנות נפלאה לזכות לזה בקל, שלא זכה להשתתף באשכבתיה דרבי, משום הכי מאס בחיים הגשמיים החולפים. אמור מעתה, דווקא בפעולתו זו קבע בנפשו שכל מטרת ביאת נשמתו להאי עלמא, אינה אלא לקנות בה חיי העולם הבא, ומה בצע לחייו כאשר

אלא על התורה. אי הכי, ביטלת לאו זה. שהלא כל בכיה היא על תועלת שהיתה מהמת ואיננה, ולא על המת עצמו. או על קרבה יתרה שנתבטלה או על שותפות שנגדעה, על אחווה שנקטעה וכדומה, ואם אמנם תורה היא סיבה נכונה וטהורה לבכיה, אך מנלן לחלק בין הצער על איבוד תועלת רוחנית או תועלת גשמית, גבי איסור קרחה ושרטת. את כולן אסרה תורה.

ויתיישב בהקדם הא דאתמר גבי אשכבתיה דרבינו הקדוש (כתובות קא) 'ההוא יומא דאשכבתיה דרבי נפקא בת קלא ואמרה 'כל דהוה באשכבתיה דרבי - מזומן הוא לחיי העולם הבא'. ההוא כובס כל יומא הוה אתי קמיה [דרבי], ההוא יומא לא אתא. כיון דשמע הכי, סליק לאיגרא ונפל לארעא ומית. יצתה בת קול ואמרה 'אף ההוא כובס מזומן הוא לחיי העולם הבא'.

הרבה אחרונים דנו בדברי הגמרא, האיק זכה אותו כובס לחיי העולם הבא דווקא על ידי פעולה זו שאמור בה (ע"י מדרש שכל טוב [פסד] בראשית מד, לה, ד"ה כי איך; וכן הביאו הפוסקים) שהמאבד עצמו לדעת אין לו חלק לעולם הבא.

הגאון בעל 'שווא' ומשיב' זצ"ל (דברי שאל, חידושי אגדות כתובות קא) כתב ביאור נפלא. כי הנה יש לתת טעם בהא גופא שהמאבד עצמו לדעת אינו יורש עולם הבא, מדוע החמירו בו יותר מכל עוברי עבירה. אלא, הלא כל מטרת ירידת הנשמה שכולה רוח אל תוך הגוף החומרי בעולם השפל הזה, אינה כי אם לשם מטרה אחת - לאגור ולאסוף לעצמה תורה

מהות הכהן - עולם הבא

הענין האמור הוא מהותם של הכהנים - שמבינים ומכירים שהעולם הזה אינו אלא פרוזודור לַמַּרְקָלִין שהוא העולם הבא. וכענין האמור בהם (דברים יט, ב-ג) 'לא יהיה לכהנים הלויים, כל שבט לוי, חלק ונחלה עם ישראל וגו' ה' הוא נחלתו כאשר דיבר לו' - לכהנים לא היתה אחוזה בארץ וממילא לא היתה להם אחוזה בארציות. גם בעודם בחיים כאן בעולם הזה, הם לא היו בני העולם הזה אלא בני העולם הבא.

אמנם גם הכהנים בני אדם המה, בשר-ודם, והיו להם שיג ושיח בענייני העולם ההכרחיים. וכמו שאמרו בגמרא גבי כהן גדול (יומא טז) 'מי לא בעי מיעל לבית הכסא, ומי לא בעי מינס'. אבל עם כָּל זאת, היה ראשם ורובם בעסק העולם הבא וכֵּן ענייני העולם הזה נעשו בדרך אגב, בקרירות ובמיעוט חשיבות, כדברים טפלים וארעיים.

על כן הוזהרו הכהנים ביותר על טומאת המת, בתוספת הרחקה מכל ישראל, כיון שהם 'בני עולם הבא' יותר משאר כל אחיהם בני ישראל, ולהם יותר ראוי ונכון שלא יצטערו ולא יתאבלו בשעת העתקת מושב קרוביהם ומכריהם מהפרוזודור אל הטרקלין.

ועלה על כולנה 'הכהן הגדול מאחיו אשר יוצק על ראשו שמן המשחה' (למקן פס')^א, אשר ראשו ומחשבותיו נתקדשו ונתרוממו ביותר ונתונים רובם ככולם אך ורק בענייני עולם הבא, תורה, קדושה ומצוות, עליו חלים הלכות נוספות בהרחקה מצער המת, כיון שאכן אין בדעתו שום צער על פטירת אדם

החמיץ את ההזדמנות הגדולה הזו לזכות בכך. אם כן שפיר ראוי הוא לחלקו לעולם הבא, כשאיפתו.

'לַמָּת' - לא-מת

מה נמלצו אפוא דברי התוספות בדבר היתירו של רבי עקיבא לשרוט בבשרו על מיתת רבו רבי אליעזר הגדול 'דמשום תורה קעביד'. שהרי מבואר בזהר הקדוש (ויח, ס"א רמז; טל, ס"ג קטז) בטעם איסור הקרחה והשְׁרָטָה על המת, שאליבא דאמת אין לבכות ולהתעצב כלל על אדם שמת, שכן הנשמה שבה לִבית אביה כנעוריה והמיתה אינה אלא העברת הנשמה מהעולם החולף לעולם הנצחי להתעדן בנועם זיו השכינה. ובספר 'חומת אנך' (פר ראש, לז טז ד) כתב החיד"א בשם רבי יהודה הכהן לפרש בזה את הפסוק (דברים יז, ב) 'לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם לַמָּת' שהוא נקרא 'לא-מת', דהיינו שהוא כֵּלָּל לא מת אלא עבר לעולם האמיתי והעיקרי, והאיך נצטער. על כן, כאשר שורט אדם שרטת על המת, מייקר הוא את העולם הזה על פני העולם הבא, וזהו החטא.

אם כן, אדרבה, כאשר הצער על המת הוא משום תורה - נאה לבכות ולהתאבל מרורות. ועל כך אכן בכה רבי עקיבא אחר מטתו של רבי אליעזר הגדול, שמעתה תחסרנה לו תורת רבו וחכמתו, והרי זה חסרון בקנייני עולם הבא, שאבד ממנו 'רבו שמביאו לחיי העולם הבא' (ב"מ לז). וכאשר באיבוד חיי עולם עסקינן, ולא בהפסד חיי שעה - 'על דא ודאי קא בכית', ועל כך שפיר יאי לן להצטער, לשרוט ולהתאבל.

אותו. ומהאי טעמא נפסק (הרמב"ם יג; שו"ע י"ד סי' רנ"ג ס"ט) שממזר תלמיד חכם קודם לכהן עם הארץ, כי אין חשיבות הכהן בייחוסו אלא במדותיו, וכאשר הממזר עוסק בתורה ש"קרה היא מפנינים' (משנ"ג, טו) הרי הוא יקר מכהן גדול בשעה שנכנס לפני ולפנים (פי' סוטה ד:) [ואיתא (פסחים מט:) שעם הארץ חשוד על רציחה כיון ש'על חייו לא חס', והיינו שאכן על חייו הגשמיים הוא חס מאוד, אבל על חייו הרוחניים אינו מצטער כלל. וזהו היפך גמור ממידת 'כהן' שחס מאוד על חייו הרוחניים, ואילו על הגשמיים חס פחות. ולפיכך, כהן עם הארץ הרי הוא אכן מזרע אהרן אבל לא עבד עובדא דאהרן, ולעומת זאת הממזר העוסק בתורה, אף על פי שייחוסו רחוק מאד מייחוס זרעו של אהרן והורתו ולידתו בפסול, הרי הוא כבני עממין דעבדי עובדא דאהרן (פי' יומא ע"א)].

ומפורסמים המה דברי הרמב"ם בזה (סוף שמעיה ויב"ל, פ"ג ה"ג) 'ולא שבט לוי בלבד, אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעובדו, לדעה את ה', והלך ישר כמו שעשהו האלוקים ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם - הרי זה נתקדש קודש קדשים ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים'.

על כן הוזהרו כל בני ישראל שלא לשום קרחה בין עיניהם למת ולא לשרוט שרטת. כי מי שהוא 'כהן' ומבקש להתקדש בקדושת משרתי ה' הכהנים, הרי הוא בודל מענייני העולם הזה ואין לו צער ויגון יותר מדאי ממתו המוטל לפניו.

מעולם החולף, גם אצל הקרובים אליו ביותר, כיוון שדעתו גבוהה כל כך בהבנת אפסיות העולם הזה לעומת נצחיות העולם הבא.

וזדהו שאמרה תורה בענין זה 'ומן המקדש לא יצא' - 'מקדשתו לא יצא' (סנהדרין יט.), שלא יפסיקנו שום דבר מרוממות קדושת מחשבתו, אשר היא נתונה כולה בעולם האמיתי והנצחי. והיינו טעמא שכהן גדול שעבד אונן לא נפסלה עבודתו, כי אכן כהנים אחרים בשעת אנינותם, צער מתם המוטל לפנייהם משפיע עליהם והם פוגמים בעבודה. מה שאין כן הכהן הגדול, אין לאנינותו כל השפעה על מחשבתו כיון שהצער ומרירות האבל והאנינות ממנו והלאה.

הרי שדרשות חז"ל עולים יפה בקנה אחד ומפסוק זה - 'ומן המקדש לא יצא' - וממשמעותו, למדים תרתי. גם איסור ללוות את המתים, שכיון שעליו להתקדש בקדושה עליונה, אין לו לגלות שום סימני עצב על עקירה מדירת ארעי לדירת קבע. ומאידך יש כאן היתר על עבודתו כאונן שאינה נפסלת, מהאי טעמא ממש. שכיון שאין עליו סימני צער כלל, נעשית עבודתו כתיקונה ואין טעם לפוסלה.

ועמך כולם כהנים

אמנם, אם כי לבני אהרן ישנן הלכות יתרות בהרחקה מעצב המת שאינו נטמא להם, אך גם לכל ישראל ישנה חובת הרחקה מריבוי עצב למת, באיסור קרחה ושריטה. והיינו טעמא, שכן 'כהן' אינו דווקא מי שאביו כהן והוא כשר לעבודה בבית ה'. 'כהן' הוא מי שהוא עובד את ה' ומשרת

כך היא דרכה של עבודת ה' - העולם הבא הוא העיקר וכל עניינינו תופסים מקום של כבוד, ואילו העולם הזה אינו אלא אמצעי ופרוודור, ועניינינו נעשים בהבלעה ואגב אורחא. מה שמטריד את ה'כהן' אינם מקרים גשמיים - ענייני מיתה, אלא רק ענייני שמים - עניינים של חיי אמת ונצח.

הדברים עולים בקנה אחד עם מה שפירש הרה"ק ה'אמרי נועם' מדויקוב זצ"ל בדברי הפסוק (אמור אדם, י, ד"ה לא) 'לא יקרחו קרחה בראשם', על פי דברי הרמב"ם (סוף הלכות איסורי ביאה פכ"ז הכ"א) 'פנה עצמו ומחשבתו לדברי תורה וירחיב דעתו בחכמה, שאין מחשבת עריות מתגברת אלא בלב פנוי מן החכמה'. זהו איסור הקרחה בראש, שלא יהיה במח ובראש מקום ריקן הפנוי מן החכמה.

ובאמור, כאשר אין 'קרחה' בראש והוא מלא בעניינים נעלים ורוחניים, ממילא אין מקום לצער ויגון יותר מדאי מפטירתו של קרובו ומכירו שנתעלה למקומו הנכון בגן עדן.

'גדולים על הקטנים'

בענין זה אמרו (ינמות קיד, הובא בש"י כאן פס' א) 'להזהיר גדולים על הקטנים', וגם זה אמור לכל בני ישראל שהם כהני ה'. וזהו אזהרה שנדע שגדולים אנחנו - יש לנו נשמה גבוהה החצובה מתחת כסא הכבוד, אשר מציאותה כאן בעולם הזה אינה אלא שליחות לתקופה מוגבלת, ועיקר מקומה הוא בעולם הבא. ואם כן, האין נתעסק בדברים קטנים?

וזהו עבודתנו לעת הזאת - ימי ההכנה ליום חתונתו זה מתן תורה' (שה"ש ג, יא - מענייננו), אשר בו נאמר לכל אחד ואחד מישראל (שמות יט, ו) 'אתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש'. בימי ספירת העומר עמלים אנחנו להיות יותר ויותר 'כהנים' ופחות להתפעל ממאורעות וענייני העולם הזה.

ועל כך באה הכפילות בריש הפרשה 'אמור אל הכהנים בני אהרן' - 'בני אהרן' הם אלו המיוחסים אחר אהרן שבהם ריבה הכתוב מצוות יתירות ועליהם מוטלת חובה כפולה ומכופלת להתנתק ולהתרחק מענייני העולם הזה. ו'הכהנים' הם כל בני ישראל המקודשים לעבודת ה', כי עצם היסוד המוסרי הנלמד מהלכה זו, נהוג בכל ישראל, ועמך כולם כהנים.

ענייני העולם הזה - ענייני מיתה

בהרחבת יסוד זה כתב כ"ק אא"ז אדמו"ר ה'שפת אמת' זצ"ל (פ"י ראה תרס"ד, ד"ה בפסוק; ועי' חא דלמד, ליל שצ"ק נא ה'תשפ"ג) בביאור הכתוב (דברים יד, א) 'לא תשימו קרחה בין עיניכם למת' - שכל ענייני הגוף נקראים 'מת', כיון שהגוף עתיד למות. והתורה צויתה שלא יתן האדם קרחה - הפסקה - בעבודת ה', על ידי ענייני המת. היינו שלא יטריד אותו ולא יבלבל אותו כלל, שום דבר מענייני העולם, כיון שאינם אלא טפלים ובטלים. וכתב עוד 'ובאמת, אם המיתה עצמה אינה מעצבת את האדם - שיודע שכל עולם הזה רק לבוא לשלימות שיחזור לעולם העליון מתוקן - ממילא כל דאגות ויסורים שבעולם הזה אין מערביין אותו'.

והנה, בעוד שמדיני כהונה למדו על דיני ישראל **חומרא** – שהאיסור נוהג בכל הראש ולא דווקא 'בין עיניכם', מהדין בישראל למדו בכהנים **קולא**, שדין זה לא נאמר בכל קרחה אלא רק בקרחה על מת, וצריך עיון מאי שנא דהכא לקולא והכא לחומרא. ואכן **רבינו אליהו מזרחי** האריך לדון בגזירה שוה זו וסיים ב'צריך עיון'. לעומתו כתב **המהר"ל ב"גור אריה** 'והרא"ם אמר על קושיא הנזכרת למעלה שצריכה עיון, ואין אני רואה מקום עיון' ולמעשה יישב בכמה אופנים.

אבל לדרכנו נאמר, שאין כאן קולא או חומרא, אלא הבהרת הענין, שכל האיסור של קרחה [בין בישראל ובין בכהנים] אינו אלא שלא להצטער יותר מדאי על ענייני הגוף המת, **אבל על עסקי העולם הבא אם אבדו חליצה** - וודאי שיש להצטער ולהתחרט.

'בר יוחאי נמשחת אשריך'

בעל ההילולא התנא האלוקי רבי שמעון בר יוחאי, הוא מרא דשמעתתא. שלא היתה דעתו נוחה מהעסק המרובה בענייני העולם הזה ולא יכול היה לסבול התעסקות בחומריות – 'מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה' (שם ל:). לדידו היו כל ענייני העולם כמתים, טפלים ובזויים, ורק ענייני עולם הבא תפסו אצלו מקום. הוא בז לכל ההשקפה המיותרת בחיי שעה, על פני העסק בחיים האמיתיים, ואמר במר לבו (ברכות ל:): 'אפשר אדם חורש בשעת חרישה וזורע בשעת זריעה

וכך ידרש פסוק זה בפרשתנו (למן כ, יב) 'וכהן כי יקנה נפש קנין כספו, הוא יאכל בו, וילד ביתו הם יאכלו בלחמו'. 'כהן' הוא הישראל המגביה דעתו מהבלי העולם הזה ונותן דעתו ומחשבתו בהשגת העולם האמיתי, 'קנה נפש קנין כספו' – הוא מרום את נפשו ומגביהה שיהיו **ביסופיו** ורצונותיו גדולים ולא קטנים, קנייני נצח ועומדים לעד. וכ"ק **אדאמו"ר ה'פני מנחם** 'צ"ל היה אומר ש'כהן' הוא נוטריקון 'כי השביע נפש' (סהלס ק, ט), היינו שמשביע את נפשו האלוקית בערכים גבוהים ונעלים, שהיא אינה שבעה מכל מעדני העולם, שהרי היא מן העליונים (ע"י ויק"ר ד, ג).

וכאשר יעשה כן, גם 'יליד ביתו הם יאכלו בלחמו' – השפעת השקפתו תהיה על כל אנשי ביתו, שיתעדנו ויתנתקו מהבלי העולם הזה ויכירו באפסותו. וכך יוכלו 'הכהנים' הגדולים להאיר מאורם ולהזהיר – מלשון זוהר – על הקטנים והדורות הבאים.

קרחה אסורה רק על ענייני מיתה

בזה יתיישב מה שכתב **רש"י** (פס' ה, ד"ה לא, ע"פ מורה נבוכים): "לא יקרחו קרחה' על מת. והלא אף ישראל הוזהרו על כך. אלא לפי שנאמר בישראל 'בין עיניכם' [ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת] יכול לא יהא חייב על כל הראש, תלמוד לומר 'בראש', וילמדו ישראל מהכהנים בגזרה שוה: נאמר כאן 'קרחה' ונאמר להלן בישראל 'קרחה', מה כאן כל הראש אף להלן כל הראש **במשמע**, כל מקום שיקרח בראש. ומה להלן על מת, אף כאן על מת'.

יוצא ידי שניהם - הן 'הוד' והן היפוכו - 'דוה', שניהם שוים בעיניו ואינו מתפעל מכל מצב שהוא.

והלא יומא דהילולא דיליה הוא בל"ג בעומר שבו מאיר מידת 'הוד שבהוד', שהיו שווים אצלו גם 'הוד שבהוד' וגם 'דוה שבהוד' - הן האיגרא רמא והן הבירא עמיקתא, הן מקום ה'אידרא' והן צער המערה. בכל מקום ובכל זמן, תמיד 'אשריך'. וזהו ביאור הפיוט 'במערת צורים שעמדת, שם קנית הודך והדרך' - במצבו הירוד, בין החולות ובנקיקי הסלעים, שם סיגל לעצמו מידה זו שיהיה תמיד 'אשריך' הן בעת 'הוד' והן במצב של 'הדר' - היפוך ההוד.

תורתו מגן לנו, ומשנתו זאת היא מאירת עינינו, ותקוותנו כי הוא ימליץ טוב בעדנו, לאור באור החיים האמיתיים ולהכיר בענייני העולם כאפסיים. והלוואי ונתאים עצמנו להיות 'ממלכת כהנים וגוי קדוש' ונתכונן כראוי ליום חתונתו מתוך שפע רב, אכ"ר.

וקוצר בשעת קצירה ודש בשעת דישה וזורר בשעת הרוח, תורה מה תהא עליה? ...!

על כן התעטר רבי שמעון בר יוחאי במידת 'אשריך', וכדברי הרה"ק ה'אמרי חיים' מויוניץ זצ"ל (אמרי חיים ח"ג, ל"ג בעומר ד"ה בר יוסף - ה"א, עמ' קב) שפירש את הפיוט האמור עליו 'בר יוחאי נמשחת אשריך', שרבי שמעון נמשח והוכתר במידת 'אשריך' - שכל מה שיעבור עליו לא יפגע בשמחת חייו ובעוז רוחו, וכדברי ה'שפת אמת' המוזכרים, שמי שיודע שענייני העולם הם כמיתה וחבל להשקיע בהם על פני ההשקעה הנכונה בדברים הנצחיים, אינו מתפעל משום דבר שעובר עליו, אלא 'כל מה שיארע לי - אשרי לי'.

והביא ה'אמרי חיים' מה שדרשו קדמונים בזה בכתוב (סהלס כ"א, ו) 'הוד והדר תשוה עליו'. הוד הוא נוי ופאר - טוב וחסד, 'הדר' הוא מלשון חזרה בלשון ארמי, כלומר כשההוד הוא חוזר ונקרא מסיפא לרישא - 'דוה', שהוא היפוכו של ההוד, והיינו כאשר המצב אינו בכי טוב אלא צער ויגון. ומי שזוכה 'הוד והדר תשוה עליו' וירא שמים

